Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 21 ИЮНЬ, 1988 ШУ. ★ № 74 (7577) ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК Тезисаш ювцаш

ХІАРАНЕ ДЕКХАР

Дкъ-пхи шу хьалха, цхьаккха хІаман духьа, саг тешаргвацар, таханарча дийнахьа вай мехка хулаш латта хувцамаш, иштта хург ма дий аьнна.

ХІанз укх сахьате, къаьгга гуш да советски наьха вахаре мел дукха эргалонаш хулаш латт. ДІахьажал, ког мел баькккача Іойохкаш латт тайп-тайпара кооперативаш. Цу гІулакхо боккха пайда лургба бахача наха.

Дег тІара аьлча, со вашаши аз чІоагІа доккхал деши я таханарча дийнахьа вай парте а паччахьалкхено а дІахьош йола политика. Духьал, вайгара дІадехар цхьа хІама мара дац: «хье советски къахьегамхо хиларга хьежжа, хьай болх дІахьо, хьайна эшар хийцца дІа а деха».

Цу хувцамашца дувзаденна сай балха хьажъехьа массехк дош ала лов сона. Тха болх атта бац. Атта ца хиларал совгІа, чІоагІа хала а ба. ХІана аьлча, оаха арахецца продукци, вай мехка дІакхаьча ца Іеш, дуккхача доазол арахьарча мехкашка кхоач. Цхьабакъда, аз ма дарра дІаергда, тха завода коллектива болх хІанз а вІаштІехьа баьннабац боагІача бесса. Дукха я, таханарча дийнахьа, оаха арахецца продукци брак йолаш а. Юххера а, из «брак» тхога юха а кхоач. ТІакхха фу де деза оаха? Бехказдовла овтаргда тхо, хьалха санна е иштта дІахо болх бергба оаха? Цул совгІа, тхоашта хаций тхона, тхоаш бехке долга. ТІаккха фу де деза? Цу хаттара жоп цаІ мара дац: хьабеш бола болх пІена хила беза цкъа-дале, «план яьй оаха», яха дешаш, цІендаь юкъера дІа а даьха, дуккхача нахага дІакхоачаш йола продукци дикагІа хилийта еза. Из да-кх, таханарча дийнахьа тха керттера декхар.

Сона дагадоагІа, дІанхача шерашка, оаха арахецача продукцена бала болаш саг вацар тха заводе. «Шоай план кхоачашъе ааш, дІаходара-м, вайна гургда», оалар тхога. Дагахьа, чу чІоагІа Іоткъам бале а, бакъда, цар яхачоа «раьза» хулар тхо. Раьза ца хилча кхы фу дергдар оаха? Иштта яр-кх из общество дегІаухалга сеца лаьтта зама...

ДІаьаьлча атта саг тешаргвац, мелла атта да тхона хІанз болх бе! Цкъа-дале, тхо тхоаш да хІанз тхоай балха дай, шозлагІ-дале, тха пурамаца мара укхаза къозстадеш цхьаккха хІама а дац. ХІанз кхийттад тхо «къахьегамхо» яхача деша маІанах а тхона таханарча дено хьаеннача бокъонех а.

Харц хургдац аьнна хет, тха заводе меттел, хІара участке, хІара бригаде, хІанз укх сахьата хьабеш бола болх цІенача дег тІара хилар. Из хІанад аьлча, тхоай лоІаме дитад тхо. Вешта аьлча, тхо тхоаш да хІанз тхоай производства дай. Цу тешамо, хІара коллектив, хІара къахьегамхо, дехкарийла ваьв дІахо дикагІа къахьега а. ди тІехьа балха хьокхамаш совдаха а.

Иштта викъ ба со керте латтача, комсомольско-кагирхой бригадо хІанз дІахьош бар. ХІанзалца хьа тха бригада карагІдийнача дикача гІулакхех кІезига дийцадац республикански а районни а газетий оагІонаш тІа. Керттера дар из дац. Тха керттера декхар — тхоай производства дай тхоаш долга а ховш, низ-хьинар ца кходеш, дІахо дикагІа къахьегар да. Из иштта хургхиларах дог тийша ва хІара тха бригада къахьегамхо.

ЦІажкха ца хиннача тайпара хьинар айденна къахьегаш я тха коллектив, хІанз кастта хургйолча XIX партийни конференцена лакхача къахьегама совгІаташца накъаяхара. Из гІулакх тха чаках а даргда лерхХІача бесса.

Кастта дІайолалургйолча партконференце халкъа эша товараш дукхагІа а дикагІа а хьадарах дола дош дувцаргда. Цунца дувзаденна ер предложени йоалае лов сона: **«ХІара регионерча промышленни а юртбоахама а предприяте, организаце арахецача еррнгача продукцех 35 процент яр халкъа эша товараш хила деза. Ма эшша хила деза уж».**

М. МУТАЛИЕВ.
ГІ. Ахрнева цІерагІча Назрановски «Электроинструмент» яхача завода комсомольско-кагирхой бригада бригадир.

XIX Ерригсоюзни партконференцена накъадолхаш

КЪАХЬЕГАМХОШЦА ДАГАБУВЛ

Республике дІахо додаш да XIX Ерригсоюзни партийпредприятей, учрежденей, предприятей, учреждений, организацей къахьегама коллективашца вІашагІбетталулга.

Лакхехьарча школа проблемех, халкъбоахама кадраш кийчьеча системана перестройка е езалгах лоарХІаме къамаьл хилар партконференце делегатий — КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхара секретара В. К. Фотеевен «Оргтехника» яхача производственни объединене генеральни директора А. А. Мкртичанен Л. Н. Толстоя цІерагІча Нохч - ГІалгІай паччахьалкхен университете. Къамаьл дьачар белгалдоахар таханарча дено дІадеххача тайпара студенташ Іома ца белга. Вузий дукхагІа бола выпускникаш ма эшша знанеши, практически навыкаши йоацаш производстве хьаухалга. Фуд хиннар?

Делегаташта наказаш делар гулбеннараша: фухха дирах перестройка идеяш вахаре кхоачашъяра тІехьа къовсам лоаттабе, эргалонаш яра процесса новкъарле мел счуща юха а ца доалаш къовсам лоаттабе, аьнна.

Малав кхоана буровойшка, мехкдаьттачакхдоахача къахьега дезар? Хьанга кхоачаргья республика мехкдаьттхой эстафета? Уж дешаш теркама юкъметте дар М. Д. Миллионщикова цІерагІча Грозненски мехкдаьтта института коллектива йийллача партийни собране дакъалоацаш хиннарий.

Гулбеннараша йийцар КПСС ЦК Тезисаш, коммунистий, преподавательски состава дешара - кхетам балара процесс эргаяькхха тоаелгах, мехкдаьтта промышленносте лакха говзал йола кадраш кийчъе езилгах.

Собране дакъалоацарашца вІашагІкхийтар XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегаташ — КПСС Нохч-ГІалгІай обкома хьалхара секретарь В. К. Фотеевн Старогрозненски УБР бурувдеттар А. И. Буракови.

* * *

Иштта вІашагІкхетар хилар «Заря» яхача Грозненски районерча совхоза къахьегамхошцен республика минводхоза дІа-юха лелача механизированни колонна автобаза къахьегамхошцен XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегатий — КПСС Грозненски горкома хьалхарча секретара В. А. Куценкойн, Веденски района «Прогресс» яхача совхоза механизатора М. С. Мусхажиевайн. Гулбеннарий дукхача хаттаршта жоп делар делегаташа.

Дукха бераш долча снйлен цІн яларах дола ноаношта «Нана-турпал» яха

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Итт а кхы дукхагІа а бераш дьачеи хьалкхедьачеи ноаношта «Нана-турпал» яха орден а луш «Нана-турпал» яха снйлен цІн лойла Нохч-ГІалгІай АССР-е гІолла:

Акуева Заргана — цІен-нанна, Урус - Мартановски район.

Арчакова Ахьмада ПІаьтІамата — цІен-нанна, Назрановски район.

Аушева Хьасана Лейлана —цІен-нанна, город Назрань.

Ахтаева Асета — цІен-нана, Урус - Мартановски район.

Барахоева Ахьмада Пердовса — цІен-нанна, Сунженски район.

Бушурова Саманена — Орджоникидзе цІерагІча колхоза колхозхочоа, Веденски район.

Досхоева Гайпа Аьсета— цІен-нанна, Назрановски район.

Ибрагимова Бильхизана — цІен-нанна, Ачхой - Мартановски район.

Картоева Исраила Насапхана — цІен - нанна, Назрановски район.

Костоева Исхьака Фатимана — цІен-нанна, Назрановски район.

Лабазанова Манаша — Ленина цІерагІча колхоза колхозхочоа, Веденски район.

Магамаева Зарана — Гагарина цІерагІча колхоза колхозхочоа, Ножай-Юртовски район.

Магомадова Шукена — цІен-нанна, Грозненски район.

Мальсагова Бахьаудина Молехана — цІен-нанна, Назрановски район.

Мерешкова Висангире Меймулата — цІен-нанна, Назрановски район.

Мусаева Любовь Аюбовна — цІен-нанна, Урус-Мартановски район.

Нальгиева Хьамида Тамарена — цІен-нанна, Назрановски район.

Хамаева Эхила — цІен-нанна, Урус-Мартановски район.

Цокашева Зинана — болхлочоа, Шалински район.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель А. ГРОМЫКО.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш., 9 июнь.

Нов. С. У. Хаджиев Іалам лорадара йолча Нохч-ГІалгІай АССР Паччахьалкхен комитета председателалла хьожаварах дола

НОХЧ - ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА СОЦАМ БУ:

Нов. **Хаджиев** Султан Нанбович Іалам лорадара йолча Нохч - ГІалгІай АССР Паччахьалкхен комитета председателалла хьожаве.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

1988 шера 13 июне.
г. Грозный,

◆

Нов. А. И. Ивановна Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ - ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Советски органашка дуккхача шерашка беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч - ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Иванов** Анатолий Ивановича.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1988 шера 13 июне.

◆

Нов. С. Б. Тураевна Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ - ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Халкъа тІахьожама органашка дуккхача шерашка беркате болх барах Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Тураев** Султан Борганаевича — Веденски районни халкъа тІахьожама комитета председателе.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

1988 шера 13 июне.
г. Грозный,

◆

Нов. Ю. М. Дунаевна «Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни изобретатель» яха сийлен цІн яларах дола

НОХЧ - ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Мехкдаьтта промышленноста предприятешка Іилматехнически прогресс дегІакхувлача доккхий гІулакхаш карагІдувларахи республика общественни вахаре хьинаре дакъа лапарахи **«Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни изобретатель»** яха сийлен цІн лойла **Дунаев** Юрий Михайловича — академика М. Д. Миллионщикова цІерагІча Грозненски мехкдаьтта института воккхагІволча Іилман болхлочоа.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1988 шера 13 июне.

◆

Нов. М. Э. Баймурадовна Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Советски, партийни органашка дуккхача шерашка беркате болх барах, ваьча дийнахьа денз 50 шу дузаш хиларца дувзаденна Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Баймурадов** Майрбек Эльсиевича — КПСС Грозненски городской комитета шоллагІча секретара.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 17 июне.

ЧУІЕ ЦІЕНОШ ХЬАЛДАРА— ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ЙОАКХО

НГІАССР Министрий Совета председателе заместителе депутата К. С. САЛТАХАНОВА доклад

Хьалха хоам баь ма хиллара НГІАССР Лакхехьарча Совета IX-ча сессе депутаташа дийцар КПСС XXVII съезда решенешка хьежжа хІара дезал 2000 шерага кхоачаш къаьсттача квартираца е индивидуальни цІенаца Іалашбара Нохч-ГІалгІай АССР советски а боахамий а органаша беча балхах дола дош. Доклад йир НГІАССР Министрий Совета председателе заместителе К. С. Салтаханова Цо аьлар:

Советски наха чІоагІа мога а деш, теша а тешаш хьаллоац парте XXVII съездо оттадаь декхар: хІара дезал 2000 шерага кхоачаш къаьсттача квартираца е индивидуальни цІенаца Іалашбар. Цу сфере лоарХІамегІйола установкаш ши шу хьалха тІаийцача «Мехкара жилищни проблема сихагІа кхоачашъяра керттерча достамех» болча КПСС ЦК соцам тІа белгалъяьхай. Цу документа кІийлен тІа кийчьяьй республика Лакхехьарча Совета укх сессе ювцарах, Ерригача чанхбоаккха болх, дерригa халкъа гІулакх долаш тІаэца таро лургйола Нохч-ГІалгІай АССР-а «Жилье-2000» яхача комплексни программа проект.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета планово-бюджетни комиссе. гІишлош яра а гІишлон материналаш еча промышленноста а комиссе, жилищно-коммунальни боахамеи бытови гІулакх дарен комиссе цхьана яьча заседане НГІАССР-ра хІара дезал 2000 шерага кхоачаш къаьсттача квартираца е цІенаца Іалашбара йола республикански комплексни программа проект Іома а яь йийцай. Лакхехьарча Совета депутаташа, комиссе членаша бІарча хьанйцача программа мога а яь, къахьегамхошкара хьауха замечанешеи предложенеши теркал а еш цхьаца хувцамаш даьд.

Программах дувц а ле хьалха, белгалдаккхар докладчика, вай долча латтача хьалах, республикера жилищни проблема нралах а масштабех а дувца деза

Республике дІаячача шинпятилеткагІа еррнгача финансировани яра источникех 2,87 млн. квадратни метр чуІе фусамаш хьалъяьй. 1986-87 шерашка — 619.4 эзар квадратни метр. Шин шера план 5 процент тІехкхоачашъяьй, къахьегамхошца кхы тІа 29 эзар квадратни метр чуІе фусамаш хьанйцай. Цо таро елар республике вахача цхьан сага кхоача юкъара майдана 11,83 кв. м. дІакхоачае.

ДукхагІйолча горисполкомаша, райисполкомаша, къахьегама коллективаша бехктокхаме хеташ тІанйцар жилищни проблема къоастаелга, шоай безам дийнача организаторски балхаца чІоагІбир. Духхьал укх тІехьарча шин шера боарамаш дегІа а ухаш Грозненски районе — 61 эзар кв. метр чуІе фусамаш хьалъяьй; Урус-Мартановски районе — 47 эзар кв метр; Шалински — 44 эзар кв. метр; Гудермесски — 42 эзар кв. метр; Наурски — 33 эзар кв. метр. Цул совгІа Гудермесски, Наурски, Урус-Мартановски районашка 1987 шера чуІе фусамаш хьалъяра темпаш 1986 шераца нийсдича 2-зза дегІаяьхкай. Из болх во бац Надтеречни, Ножай - Юртовски районашка.

Шоай къахьегамхой йоагІа йоакхо ю укх шин шера 33 эзар кв. метр чуІе фусамаш хьалъяьча «Грознефть» объединене «Электроинструмент» завода — 7,4 эзар кв. метр, НГІАССР чурча гІулакхий министерства — 6.7 эзар кв. метр хьалъяьча.

Болхлой жилищни проблема дика кхета а еш къестаю ГРМЗ, «Союзавтоматстром» опытно-экспериментальни завода кулгалхоша. Укхаза чуІе фусамаш дукхача хана денз систематически хьалъю цунна тешал деш да заводе тІехьарча цаІ-цаІ ах шера хьалха балха баьхкаракара дІаиккхача берригаш чуІе фусамашца Іалашбаь хилар. Цу дерригне къаьгта хьахьокх жилищни проблема къоастаеча хІанзчул тІехьагІа вай пайда эца безаш геттара йоккхий таронаш хилар.

Цхьабакъда, вай духхьала дІаала деза республике жилищни проблема чІоагІа ира йолаш юсилга. Е цхьа факт кхоачамболаш я, юкъера лаьрхІа РСФСР-ца нийсдича вай республике вахача пхьан сага 3,6 кв. метр кІезигагІа кхоачилга. Республике гІолла чуІе фусамаш хьазаца нах аргІагІа латтилга лаьгІлац, хІаьта цига 38 эзар совгІа дезал латт. Уж эшачарна юкъе, халахете а дукха бераш дола дезалаш, инвалидаш, тІема доакъашхой; байнача тІемахой дезалаш, къахьегама ветераналаш ба. ЧІоагІа ледара лел тиша, аварийни чуІе фусамаш дІаяхара гІулакх. Грозненра 2000 совгІа дезал экономически во хьал долча, цІн ялар кхерам болча зонашка бах. Дикка дукха къахьегамхой общежитешка бах.

Цхьайолча районашка пхьан вахача сага Іалашо республикерчул дикка лохагІа я. Жилищни проблема нралга хьежа доацаш, дуккхача городаша, районаша, ведомстваша, предприятеша, подрядни организацеша гІишлош хьалъяра хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдац. 1986-87 шерашка паччахьалкхен фусамаш хьалъяра планех лоарХІайинзар Малгобекски, Назрановски, Грозненски районаш. ЦІенхашта бехк бакхха боагІа НГІАССР Госагропрома (нн. Воронкин, Омаров), «Грознефтеоргсинтез» объединене (нн. Гречко, Одинцов), Нохч-ГІалгІай гІишлон управлени (н. Исманлов), «Чеченингушводстрой» гІишлон управлене (н. Висантов). «Грозтрубопроводстрой» треста (н. Мугадаев) иштта кхыболча кулгалхоша шоай доалахьа йоккхий таронаш йолаше шоай коллективашта кІезига чуІе фусамаш хьалъеш хиларах, цул а вогІагІа да цу гІулакха хьакъоастаьй средташ карарзаелга Іалаш ца деш хилар. Цу а кхыча а организацеша укх тІехьарча кхаьшера чуІе фусамаш хьалъеча кара ца ерзаеш 12 млн. совгІа сом капитальни вложенеш йисай. Цу средствай чотагІа 1000 гаргга дезал дикача квартирашца Іалашбергбар.

Республикерча керттерча подрядни гІишлон организаце — Нохч-ГІалгІай гІишлон управлене 1987 шера чуІе фусамаш хьалъяра план юкъагІъяьккхай, цунца къахьегамхошка дІа ца кхоачаш 20 эзар гаргга кв. метр фусамаш йисар, вешта аьлча 400 гаргга дезал жилищни хьалаш тоа па деш бисар. Цу тайпара хьал эттад Нохч-ГІалгІай гІишлон управлене шоашта чуІе фусамаш хьалъеча а.

ЧуІе фусамаш хьалъеча цу тайпара ийрча практика е шу дІадоладеларча денз йолаш я. 1987 шера декабре бІарчча республике гІолла 62 эзар кв. метр чуІе фусамаш хьалйир, е шера дІаяла езачох 36 процент эксплуатаци дІаелар цар. Дувца дезий те штурмовщинас хьаеча фусамий дикал лохьелгах, ховш ма дий уж кхы а дикагІа хила езалга.

Къахьегамхой фусамашца Іалашбелга юха увзаш цхьа цІенхашта новкъарле я, вешта аьлча, министерствай, ведомствай, предприятий культалхоша чуІе фусамаш, кхыйола соцкультбыта объекташ хьалъяра материально-технически ресурсаш, капвложенеш подряда лимиташ хьакъестаяра йола остаточни принцип эшаяьяц. Паччахьалкхен капитальни вложенеш йолча 76 ведомствехи предприятехи 40-не чуІе фусамаш хьалъяра хьакъехьа вІалла болх баьбац. БІарчча республика хьанйцача 1987 шера промышленни а иштта кхыча боахамий а организацеша (моттигера Советаш а йоацаш) чуІе фусамаш хьалъяра йолча 28 млн. сом госкапвложенех пайда нийцаб, из капвложеней юкъерча боарамах 7 процент хул.

Производственни мощносташи социальни сфера объекташи эксплуатаце дІачуллуча бувзам па хиларa факташ а йолаш я. Из иштта хилар хьахьокха йийш я укх масалашца, «Красный Молот» завода, «Грозснефтеоргсинтез», «Промавтоматика» объединенеша дукхагІа керда производственни гІишлош хьалъю, цхьабакъда, уж социальни объекташца чІоагІъяра йоакхо яц.

Из иштта хилар къаьгга хьахьокх г. Аргуне эттача хьало, цига йоакха промышленни комплекс хьахиннай, цхьабакъда, укхаза болхлой низ таъац, из лоалахарча юрташкара а г. Грознера а хьакхувл. Цу ханна чуІе фусамаш чІоагІа кІезига а эсала а хьалъю укхаза. Халахете а, цу тайпара хьал г. Аргуне хинна Іац, производственни гІишлош хьалъяра боарамий темпаш, производственни йоацача сферерачул, къаьстта чуІе фусамаш хьалъечул лаьхкагІа ба.

Докладчика къаьстта чІоагІа теркам тІаэзар «Жилье-2000» яхача комплексни программана, цун керттера положенешта, из кхоачашъяра наькъашта. Из шин хьокхамах латт — квартирай а квартирни метрай а дукхал. Цига дІалоарХІ чуІе фусамашта латта аргІа, баха нах тІакхетара темпаш, дезалий дукхал, цхьайола чуІе фусамаш йохаяь дІаяха езаш хилар, тишача цІеношкара а экономически хьал во долча зонашкара а нах кхычахьа бахха ховшабар.

Масала, республике 2000 шерага кхоачаш баха нах тІакхета мегараш а тІехьа дІалаьрхІача 1392 эзар саг е 434 эзар дезал хул, вешта аьлча, 14 процент гаргга дукхагІа хургба. Хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдеш йолаш йола жилой фонд, йохаяь дІайоаккхаргъяр дІа а лоарХІаш 2000 шерага республике еррнгача финансировани яра источникий чотагІа 9.4 млн. кв. метр чуІе фусамаш е 142 эзар квартирен усадебни тайпара цІеношн хьаде деза. Цо таро лургъя республикера хІара саг юкъера лаьрхІача 16.6 кв. метр фусамца, е берригa дезалаш къаьсттача квартираца, цІенаца Іалашбе. Цу ювнача программе белгалъяьккхай еррнгача районашка нах цхьатарра чуІе фусамашца Іалашбе таро луш йола цІеношн хьаллара темпаш. **(ДІахододар 2-ча оагІо тІа).**

Оарц дала!

КХАШ ОАСАРАХ ХЬАЛДИКЪАД

Люцерна ахкан замалахьа хьайбашта кхача хиларал совгІа гІожен мошеи доакъар кийчдара накъайоал. Дерригa дІадаьккхача боккха пайда лу ги да из. Цудухьа дикка къахьега деза из хьалкхееш. Дукха ха йоацаш яь хиннача проверка хьахьехкар фуна лаьрхІа йола люцерна цхьадолча боахамашка во хьалкхеелга. ДукхагІча даькъе из болх ледара латт соахка паччахьалкхенга фуна лаьрхІа люцерна йохкара план кхоачаш ца яьча боахамашка: 14 тонн совгІа мара ги дІачуденнадац кошкельдинщаша, ХІаьта лийрхІар — шозткъа итт тонн. Иштта ший декхараш кхоачаш ца деш йисар «Дружба» совхоз а.

Кхыча доакъошкара хьал а да веларгволаш дацар. Дерригача хьокхамех план кхоачашъе дуккха проценташ эш. Бакъдар аьлча, дулх дохкарах план кхоачашъяьй цІенача цІийца. Цамогаш мел хинна бежан дІачуделар — план качара яькхар.

Соахка кошкельдинщаша фуна лаьрхІача люцернах план кхоачашьяьяц, совхоза кулгалхоша цу гІулакха терко ца яьндаь. Эггара хьалха керттерча агронома Л. Исхаджаева. Укхаза цхьа хаттар отт. Хьалха даьннача гІалатех мукъабовла хьежабий совхоза кулгалхой? Ши біаь гектарал совгІа люцерна оасарах хьалйикъа латт тахан. Шоай декхараш кхоачашдац агрономически служба болхлоша а. Лохача боараме, йоагІача ханал тІехьаяьха чакхъяьхар агротехнически мероприятеш. ХІаьта цунах хьахиннар гуш да. Оасара «дІакхаьллай» люцерна.

Укх шера дІайийнача люцерна 50 гектар йисай культиваци ца еш, садоахкача хІамашта духьала молхаш ца тохаш. Цхьадолча доакъаш тІа оасар дукхагІа да е люцерна я кхетадергдолаш дац. ТІаккха мичара доагІа укхаза ялат. Цкъа цу хьакъехьа къамаьл. деш цхьан кулгалхочунга иккхар техника таац яха дош. Цул харцахьа хІама оаллалургдий хац тхона сага. Йоккха йоацача «Кошкельдинский» совхозе 75 трактори комбайни я, 31 грузовой машина я. Дукха я кхыйола техника а. Селларча техникаца «Кошкельдинский» яр санна ши совхоз лелае вІаштІехьдаргда. Укхаза бехк тІерабаккха хьежа везаш дац.

ГІадвугаш дац «Дружба» совхоза кхашкара хьал а. Иштта во хьал долаш да «Гудермесский» совхоза кхаш а. Тхо хьежа хинна 70-и 80-и гектар йола ши кха оасарах хьалдиза дар. Люцернах садоахка хІамаш летай. Нагахьа санна лоацача хана гІулакх тоа ца дой, совхоза директора Т. Герзелиевен керттерча агронома В. Волковеи «объективни» а «субъективни» а бахьанаш леха дезаргда люцерна ги дохкара план кхоачаш ца яр бахьан долаш.

ДинагІа деций хІанзэехьа гІулакх тоадича?

М. БЕСКАЕВ,
Гудермесски РАПО керттера агроном.

Н. БОРИСОВ,
тха штате воеца корр.

НИЗ КХОБЕРГБАЦ

Йоккхий халонаш ловш чакхдаьккхадар дІадаха шу Сунженски района Кирова цІерагІча колхоза хьайбаш леладераша. Цох тамаш елга а дацар, хІана аьлча соахка геттара кІезига Іалашдьадар боахаме доакъар.

Укх шера хьалха нийсдалийта кхоачамбоацараш дІадаха лаьрхІад колхозхоша. Хье ца луш, хаттахьа болабелар уж доакъар кийчде. Ираза, люцерна, гороха, кена кхаш дика хиннад. ХІанз керттердар — уж чуэцар, тешшамеча моттигашка дІаоттадар.

ПланагІа таханара ди хьатІакхачале 1000 тонн сенаж йолла езаш бар колхозхой. Цох кхоачам баь Іанзар уж — кІоагашка еллай 1200 тонн сенаж. Белгалдаккха деза из чуйоллача хана технологи толхаяь мотти цар шийс ца ялийталга.

Лоаццача юкъа 25 тонн витаминни хьоар даьккхад боахаме. Цох йиъ тонн шоллагІча классагІа да, юхедисар — цхьоалагІча. Уж дерригa балхаш чакхдоахача шоай дакъа юкъедихьад механизатораша П. Калькос, М. Дакиева, А. Хасимова, М. Гудантова, ЭВМ механика Я. Картоева, кхычар.

— ХІара бежана лаьрхІа 21—23 доакъара единица Іалашъе тхоай низ кхачарга сатус оаха, — аьлар колхоза председателе Б. Ведзижева. — Цу гІулакха тІадерзадаьд оаха тхоай дерригa хьинар.

М. ЭРЗИЕВ.

ЧУIЕ ЦIЕНОШ ХЬАЛДАРА—ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ЙОАККХО

(ДIахододар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Из лоархIаме проблема къоастаяра еррига чаронех, мстодех, еррига ресурсех пайда эца беза. Социальни сфера дегIанхувлара, къаьстта чуIе фусамаш хьалъяра средташ хьакъестаечара остаточни принцип дIаяккха еза, хIанз санна цхьан боахама 2 — 3 квартира ца а еш, хIаьта хIанзарча программа тIа лерхIача бесса дикка духкагIа е еза.

Наха чубаха фусамаш хьалъеча пайда эцарга финансироване еррига источникех. Хьалъе лаьрхIача 9,4 млн. кв. метрах — 3,8 млн. кв. метр е 40,5 процент паччахьалкхен средствайн предприятей фондеи чотагIа хьалъергья, 4,8 млн. кв. м. (51 процент) — бахача наьха средствай чотагIеи паччахьалкхен кредита новкъосталцен, 0,8 млн. кв. м. е 8,5 процент — жилищни кооперативий рузкъах.

Нах чубаха фусамаш хьалъечара доккхий декхараш толаме чакхдахара боккха лоархIам болаш да жилищно-гIишлон кооперацн дегIайоалаяр. Вай республике дIаяхача пятилеткеи кararча пятилетка хьалхарча шин шерен хьалъяьй 89 эзар кв. метр кооперативни фусамаш, 1300 совгIа болча дезалашта керда квартираш еннай, пар вахара хьалаш тоа а деш. Бакъда, кооперативни хьисапе нах чубаха гIишлош хьалъяра гIулакх республике шерра дIадаьржадац. Гишлош юкъе йоалаеча цо еррига а 6 процент мара дIалаьцаяц. Из а дерига хIана дац аьнна город Грозне.

Кийчъяьча программа тIа белгалдаьккхад, 2000-гIа шу хьатIакхачале кооперативни хьисапе нах чубаха фусамаш хьалъелга 5,1-зза алсамдаккха. Республике бахача наха хIара шера 800 кооперативни квартира кхача еза.

Из дара гоприсполкомашеи райисполкомашеи шоаш йолйолча моттигашка цу тайпара кооперативаш хьаяра тIехьара кхетам балара болх чакхбаккха беза, къаьстта юрташка а долаш. Уж коллективни быта дикагIйола а керда а формаш хилара тарра, дIахо дегIайоалае еза кагирхой комплексаш. Къонача дезалий вахара хьалаш тоадаь иа Iеш, цо новкъостал дергда коллективизма принципаш дегIайоалае, цар общественно-политически хьинар айде, царна кхъьегама, нравственни, физически кхетам бала.

Боккха лоархIам болаш да индивидуальни хьисапе нах чубаха фусамаш хьалъелга а. ТIехьарча шерашка республике цу наькъаца 100 — 120 эзар кв. метр цIенош хьалду. Из иштта дале а дукхагIйолча горисполкомаша, райисполкомаша, министерстваша, ведомстваша, предприятеша, организацеша керттерча даькъе йоай теркам тIабохийт паччахьалкхен капитальни вложенеех цIенош хьалдара Де дезараш диц дIахо индивидуальни хьисапе нах чубаха фусамаш хьалъяра, цIенош хьалдара, участкаш ялара, уж инженерни даькъе тоаяра, моттигера гIишлон а отделочни а материалаш хьаелга дегIадоаладара, цIенош хьалдеча наха новкъостал дара. Цхьацца йолча моттигашка хIанз а ницслуш да индивидуальни хьисапе цIенош хьалдеча наьха хьадечунцара безам боабергбола гIулакхаш. ЦIенош хьалле безам болча а из де чот йолча а дучхача наха йоккхий халонаш лов участкаш шоашта тIачIоагIъеча, проекташ оттаечен чIоагIъечеи, цIенош хьалдара кредит эцача, гIишлон материалаш эцача а уж шоай коа дIахьоча, цIенош хьалдеча, царна ремонт ечеи уж тоадечеи хана. Къаьстта чIоагIа кIезига хьалду шоай доалахьара цIенош Веденски, Советски, Малгобески, Назрановски, Ачхой-Мартановски, Сунженски, Шелковски районашка.

Дукха ха йоацца тIаийца «Шоай доалахьара цIенош хьалделга сихдара де дезарех» яхача КПСС ЦК-и СССР Министрий Советийн соцамга хьежжа, республике оттаьй индивидуальни дикка цIенош дукхагIа хьалдара йола программа. Духхьал укх шера лаьрхIа да шоай доалахьара цIенош хьалдара 13,7 эзар участок къоастае, 1990 шерага кхачале 1,3 млн. кв. метрга дIакхача тарлуш я цу хьисапе хьалдеча цIеной юкъара майда. ЛаьрхIа да 2000 шу хьатIакхачале 4800 эзар кв. м йола усадебни оалача тайпара цIенош хьалде, цу даькъе карарча пятилетке — 1370 эзар кв. м., 13-ча — 1629 эзар кв. м, 1996 — 2000 шерашка — 1800 7 эзар кв. м. Цо аьттув лургба цу наькъаца хьаллеча цIеной боарам 51 процентага дIакхоачабе.

Министерстваша, ведомстваша, предприятеша, организацеша, горисполкомаша, райисполкомаша шоашта хьатIаэца деза шоай доалахьара цIенош хьалде участкаш къоастаяь моттигашка наькъаца, хица, электроэнергеца, газаца, хIаьта иштта социальни инфраструктура кхийолча объекташца Iалашъелга, цу гIулакха цу районий, шоай доалахьара цIенош хьалдерий средствеех пайда а эцаш.

НГIАССР Госагропрома хьалхадаькхад, ший доалахьара цIа хьалдеча сага долевой хьисапе новкъостал а деш, из дакъа 25 шера дIоахала дIа а токхаш. цIенош хьалдара йолча льготехи бокъснехи биззаГIа пайда эцалга. Цо цу цхьан ханна новкъостал дергда чIоагIа йола къахьегама коллективаш вIашагIйохка.

МалагIча низашца кхоачашъе лерхI еррига жилищни программа? Дикка дукхагIйола паччахьалкхен а кооперативни а нах чубаха фусамаш подрядни хьисапе хьалъе лаьрхIа да. Керттерча гIишлош хьалъяра йолча подрядни организаце — Нохч-ГIалгIайчен гIишлон управлене хIанз шера дIоахала хьалъю 100 — 120 эзар кв. м нах чубаха фусамаш, «Чечингагропромстрой» треста — 6 — 7 эзар кв. м. Из чIоагIа кIезига да жилищни проблема къоастаяра. Цунна дувзаденна цу программо хьалхадоаккх, цу организацей база шеръелга, из дарца индустриальни хьисапе цIенош хьалдара таронаш 1990 шера — 257 эзар кв. м, 1995 шера — 500, 2000 шу хьатIакхоачаш — 670 эзар кв. м хургъя.

Дикка доккхагIдола дакъа юкъедахьа деза жилищни проблема къоастаеча подрядни гIишлон организацеш чуйоагIача кхыйолча министерствашен ведомствашен: «Грознефтеоргсинтез» объединене, «Гроззнерго» районни управлене, хIаьта иштта мелиорацие министерства организацеша, «Грозтрубопроводстрой» треста, «Орджоникидзетрансстрой» СПМ-131 треста. Шоай кара тоъал йоккха производственни потенциал йоллаше а, цар хийцаяц социальни сферера объекташ хьалъярца йола шоай уйла, из шоллагIча аргIанара гIулакх лерхI цар. Из дехкар толамца кхоачашдара «Грозтрубопроводстрой» треста а «Грознефтеоргсинтез» объединене а кхоайтталагIча пятилетке планаца йола 50 а 10 а эзар кв. м пиз бола цIенош хьалдара комбинаташ хьалъяь яха еза. Цул совгIа кирпишкех дотташ дола цIенош а дуккагIа хилийта деза.

Подрядни хьисапе цIенош хьалделга санна дикка шерье еза боахама способ а. Цхьабакъда, дукнхача ведомствашен предприятешен хозспособа наькъаца нах чубаха фусамаш хьалъелга ледара леладу. Из доагIаш да цIенош хьалдара еррига материални ресурсаш цар кара йолча гIишлон материалийн гIишлон индустреи промышленноста предприятешта.

Наха чубаха цIенош дукхагIа хьалдара шеко йоацца лоархIамегIеи аттагIеи йола таро я цун индустриализаце боарам лакхбелга. Эггара хьалха къоастаде дезаш да йоккхийча панелех цIенош хьалдеча хIанз долаш долча производственни низалех пайда нийбара гIулакхаш. Цунца цхьана оттаяьй керда домостроительни комбинаташ хьалъяреи 2000 шерага 335 эзар квадратни метр чубаха цIенош хIара шера хьалдергдолаш цар низалаш алсамдахареи программа. ХIанзара пятилетка чакхъялалехьеи 13-гIча пятилеткеи республика цхьайолча районашка хьалъергья керда домостроительни комбинаташ. Амма, МагIалбик, Гудермес, Урус-Мартан, ст. Орджоникидзевская, ст. Шелковская, ст. Наурская санна йолча йоккхийча районни центрашка цхьаккха домостроительни база яц. ХIаьта цо юхатетт уж экономически социальнин дегIаумилга, цу даькъе чубаха цIенош хьалделга а. Из гIулакх аттача даккхара де дезар да хIара городеи йоккхача райцентреи моттигерча организацей низаштеи средташтеи кооперацн а еш, мамогга сихарIа цIенош хьалдара тайп-тайпара шоай база хьаелга.

Жилищни дош сихарIа къоастадара гIо дергда монолитни домостроени дегIайоалаяро а. Халахете а, республике хIанз яьржаяц из.

МоллагIа гIишлош хьалъелга дегIадоаладеча толам баккхар тийша да материально-технически Iалашо елга доарзагIа ца дувлаш. чIоагIа хиларах. Тахан хала да дефицит йоацаш йолча гIишлон материала цIи яккха. Гишлош яра темпаш юхатетт кирпишк, хьу, тхов тиллара эша материалаш, турбаш, запорни арматура, радиатораш, санфаянс, уйнаш, линолеум, рудай йоаца материалаш ца тоъаш хиларо. Укх тIеххьарча хана цIаьхха лаьгIпеннад кирпишк хьаелга, ледара дегIаух гIум, жагIа, кхьйола инертни материалаш арахецилга.

Республике отта а яь, чIоагIъяьй из кхоачашъяро наха чубахеи кхыйочеи гIишлош хьалъяра тIа-тIа йоккхагIа хулаш йоагIа объемаш йинзза Iалашъергйола гIишлон материалийн индустриальни домостроеней промышленность дегIайоалаяра программа: кирпишк арахецилга 2000 шерага 1987 шерага нийсдича 2,5-зза дукхагIа хургда, 555 миллион условни кирпишкага кхоачаш. Из дукхагIа хургъя пенний дезали уж хьалдарга дIадодари массехказа лохдергдола бетонах яь пенаш деш йола материалаш арахецаргйола завод хьал а яь. болх бе йолаяйтара чотагIа. Цул совгIа кирпични заводаш хьалъе лерхI «Чечено-Ингушстройматериалы» объединене 60 миллион кирпишк арахецаргйолаш. НГIАССР «Госагропромо» кирпишк йоацаеча моттигашка: Ножай-Юрта 1988 — 1989 шерашка 8 миллион кирпишк хьаергйолаш, Наурская яхача станице 1990 — 1991 шерашка 20 миллион кирпишк арахецаргйолаш. Иштта лаьрхIад кирпишк дукхагIа арахеца, болхлошта къахьеген салаIеи хьалаш хьаде таро лургйолаш, болх беш йолча заводашта овлангара реконструкции техперевооружениг е.

Цунца цхьана белгалъяьй керамзит, гипс, утеплителаш, пенаш ду панелаш, облицовочни плитка, гIум, жагIа, аьта тIо арахецаш йода керда предприятеш хьалъяреи йолаш яраш шеръяреи программа.

Республике наха чубаха цIенош хьалдара структурана дIахойодача хана оптимизаци яра проблемо дIадех социально - демографически, къаман - бытовой, Iаламаклиматически, архитектурнин кхыйолен моттигера башхалонаш теркал а еш, отталь лаьрхIа йола Iилман ларда тIара рекомендацеш юкъейоалаелга.

Цхьадола структурни хувцамаш юкъедоаладаза даргдац гIишлой этажаш хьалъяра даькъеи нах бахача цIенойх пайда нийбаря типашкеи, къаьстта НГIАССР городашка, г. Грозне эггара дукхагIа 9 — 10 этаж йола цIенош хьалдергдолаш гIулакх де деза, дукха этажаш йолча цIеношта юкъе экономичнегIеи комфортнегIеи уж хиларах тарра. Цунца цхьана эIамигаеа городашка дукхагIолча даькъе 4 — 5 этаж йола цIенош хьалделга юкъедоаладе деза, хIаьта иштта юкъедоаладе деза вахара комфортнегIа дола хьалаш Iалашлергдола кIезига этажаш (1 — 4 этаж) йола наха чубаха цIенош хьалделга. Уж санна дола (1—4 этаж) цIенош хьалде мегаргда г. Грозне реконструкции модернизаци еча кIезига этажаш йола гIишлош йолча доазон тIа, иштта пригородни зоне а. Бахача наьха демографически дIадехарашка хьежжа, цIеной майданеи тьарахьаи юкъера вIашкадоагIаш доапараш нийсдара тIехьа дезараш деш да. Хьалде доладеча цIеной структурера кхоачамбоацараш пIадахара тIадерзадаь цхьадараш хIанз а белгалдаьд.

Программа тIа оттадаьд НГIАССР тайп-тайпарча социальни группай фусамий дош къоастаделга. МоллагIдола квартирни цIенош хьалдешше а, хьалде лерхI лаьрхIа дола нах чубаха цIенош а (МЖК, общежитеш, къаьстта къонача дезалашта, нах чубахача цIеной хьалхарча этапе къабеннача инвалидашта йола лаьрхIа квартираш). Кхетадеш да дукнха дар проектни институтий болх тоабарахи цар йоагIаш йола производственни база хиларахи тийша хургхилар. Проектни организацеша хIанз деча балхий боарамаш заказчикийн гIишлонхойн хьашташ кхоачашдеш даш. Дукнха дола нах чубаха цIенойн кхыйола лаьрхIа гIишлоши институтий таронаш кIезига хиларагIа проект оттаеш яц.

Проблема толаме кхоачашъяра долча дешашта юкъе къаьстта моттиг лоац, аьнна белгалдаьккхар доладчико, нах чубахача цIеной фонд лорааш беча балхо. КПСС Центральни Комитето цкъа белгалдаьнна Iийнадац из болх лоархIаме хилар, капитальни ремонт еча хана хулаш дола цIенхаштара кхоачамбоацараш сихагIа дIалаха дезаш, нах чубахача цIеной фонд эргаьккха тоае а кердаккха а еаш хилар. Из указани бIарччеи йиззаи вай республикана а йоагIаш я.

1988 шера 1 январь тIакхоачаш республина нах чубаха фонд 15241,5 эзар квадратни метр яр, пох паччахьалкхен яр 5489,3 эзар квадратни метр, жилищно-гIишлон кооперацe 182,8 эзар квадратни метр. Моттигерча Советий нах чубахача цIеной фонд 1998,2 эзар квадратни метр.

1988 шу дIадолалуш республике дар 16 эзар саг чувахаш тоаде йиш йоацаш тIшеи дехан 134,1 эзар квадратни метр цIенош. Духхьала уж Iалашбара хьалъе еза 4000 квартира. Тишачеи дехачеи цIеношка баха нах кхычахьа баха дIабохийтилга мела лел. Тишеи дехаи цIенош эггара дукхагIа да «Грознефть», «Грознефтеоргсинтез» объединеней, НГIАССР Госагропрома, моттигерча Советий, «Грозненерго» РЭУ балансе.

Хадданза шерагара шерага кхоачашъеш яц нах чубахача цIеношта капитальни ремонт яра план «Красный молот» заводо, машиннаькъа Грозненски отделене. Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене.

Боккха пайда эца йиш я нах чубаха цIенош эргадьха тоадара жилищно-гIишлон кооперативаш вIаштIехьъяьхача, эргадьха тоале дезача цIеной юхебиса мах лакха ца хиларагIа кооперативай члений йиш хургья дарегIа дола нах чубака цIенош шоашка кхачийта. Цудухьа керттера декхар да гаргтарча шерашка нах чубахача цIеной фонда капитальни ремонт ярен эргадьха тоаларен балхий боарам кIезигагIа баде а 1,5-зза а лакхбар. Из дара вай декхарийла да ремонтно-гIишлон организацей производственни мощносташ чIоагIа шерье.

Укх тIеххьарча шерашка цIенхаштара проблема а хинна дIаэттад вайцнга йоккхийча панелех даьча цIеношка нах бахар.

Нах чубахача цIечой фонд лораяра гIулакха тIа дукхагIа пайда эца боагIа квартирашка бахача наьха новкъосталах, нах чубахача цIеной фонд — халкъа эггара кертегIа дола рузкъа кхом беш лорадара кхетам бала беза.

ДIахо йодача хана нах чубаха цIенош дукхагIа хьалдареи капитальни ремонт ярен, цар чу нах чубахилра эргадьккха тоадареи декхар оттадеш вай декхарийла да уж арахьара тоадара гIулакхаш царца кхоачашде, йоагIаш йола инженерни сооруженеш хьалхагIа хьаелга Iалашде. Вай цхьайолча городашка, районни центрашка, кхыча нах бахача пункташка хIанз а молаш дола хий кхоачамболаш дац, хий лоаттадара тешшаме системаш хьаьяьп, канализаци яц, ледара да йIовхалца централизованни Iалашон гIулакх. Иштта из доллаше я коммунальнин боахама уж доакъош дегIадоаладара къестаеш йола капитальни вложенеш шерагара шерага караерзаяц. Масала, 1987 шера духхьала моттигерча Советий объекташка гIолла «Чечингражданстрой» трестен НохчГIалгIай гIишлон управлеиеи бехкагIа республика городашкеи райцентрашкеи болх бе йола ца йолийташ йисар 22,5 километр водопровод. Хий хилийтара хьакъехьа бахача наха цIенхаштта лоттькъамаш ду республика Минводхозага.

Хетаргахьа, йийса хургла, нагахьа санна нах чубахача цIеной фондах пайда эцача, из лораелга Iалашдеча долча кхоачамбоацарий хьакъехьара критически замечанеш вай жилищни ремонтно-гIишлон организацешта санна халкъа депутатий городской йоаццилга, ХIаьта а раойннии Советий исполкомашьа а кхачийтача. Уж декхарийла я цу лоархIамеча участкана дукхагIа теркам тIабахийта. хIара жилищни боахамерча гIулакхашта тIахьожам лоаттабе, цар коллективашта диза даргдоаца новкъостал де.

Тахан чIоагIа къаьстта вайна хьалхашка латт гIишлош дика хьалъяра, эггара хьалхарча аргIана нах чубаха цIеношн кхычола соцкультбыта объекташи хьалъяра дешаш. Цудухьа Госстройс, моттигерча Советаша, министерствашеи ведомствашеи, организацешеи предприятешеи, гIишлон производствана юкъе дакъа лоацача массанеша, промстройматериалийн стройиндустреи организацеша цхьан хIамана тIадерзадаь а предметни а леладе деза гIишлош дикагIа хьалъяра гIулакх.

Республике бахача дукнхача наха чIоагIа ира гIеттаду нах чубаха фусамаш социальни нийсхонца екъара дешаш. Цар новкъа а хеташ дувц общественни рузкъа, цунца цхьана фусамаш а, дIа-са екъача массаза цIенча, мугIаренча къахьегамхошкахьа озабезам ца хиларa практицах, кIезига масалаш дац къахьегама дисциплина телхаераш, рвачаш, пьяницаш хьалхалаттаршта нийсса таронаш кхоачаш хиларa, хIаьта нийслу цар хьалаш тIехдолаш а. Новкъа хете а, халкъа Советаша, цар исполкомаша, боахамий кулгалхоша ма доагIара ира а принципиальни а гIулакх дац фусамаш дIаекъача нийсхо ца хиларах лаьца.

Уж дешаш къестадеча горисполкомашеи райисполкомашеи, ведомствашеи предприятешеи гласноста а демократизаце а позице тIара гIулакхаш дац. Айхха къайла наIараш йолча кабинеташка гIулакхерча наха шоай хьаштдолча тайпара фусамаш екъаш хинна ха дIаяьннай, законность лораяра цIенхаштта бола общественни тIахьожам вIаштIехьбаккха беза.

Вай прессас, радиоси телевиденеи кхоачамбоацараш майрагIа хьагучадахар, цар бахьанаш тахкар, уж дIадахара никъ бувцар ловра. Из дара тIагIертта болх бе беза общественноста низ, штатнин штатни боацеи корреспонденташ оарцагIбоахаш, нах чубаха цIенош хьалдеча микрорайонашка, хьалъяь яхара ха йIаьхьейнача объекташка, гIишлон материалаши конструкцеши хьаеча предприятешка эттача хьалах объективни общественни хетар вIаштIехьдаькха корреспондентски посташ вIашагIйохкаш.

Депутатий къамаьлаш

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета сесси хIалле хьалха Ланхехьарча Совета планово - бюджетни комиссе, гIишлошъяраи гIишлон материалий промышленностен комиссе, коммунальни боахамен бытовой гIулакхаш дарен комиссе цхьана льча заседане, аьлар ше къамаьл деш Лакхехьарча Совета планово-бюджетни комиссе председатела депутата **В. А. Куценкос**, кIоаргга техна а технар, йийша а йийца НГIАССР-ра хIара дезал 2000 шу хьатIакхачале шоай доалахьарча цIенца е квартираца Iалашбара йола республикански комплексни программа. Комиссе членаша яь вывод: цу дешах йолча КПСС XXVII съезда решенешка хьежжа я из программа. Цунца цхьана депутаташа белгалдаьккхар, республикански программа проект дIахо тоае езаш йолга.

Депутатий садуаш хIама дар программа проект оттаеча хана подрядчикашна, хIаьта иштта республикански министерствашца, ведомствашца, союзни доалерча предприятешца, финансироване еррига источникий чотагIа цар цIенош хьалдара йолча заданеех дагабаьнна ца хилар.

Комиссе членаша иштта белгалдоаккхар, социальни инфраструктура объекташ хьалъяра эша средташ дIахьожаяра дешаш программа тIа къоастадаь хила дезалга. Тхона хетачогIа, кIоарта тахка дезаш да ер дешаш: керамзит хьаелга чIоагIа алсамдаккхар, подрядни организаце шоай доалахьара гIишлон база шеръярн цIенош хьалдеча даькъе таI-тIа доккхагIа хулаш доагIа боарамаш кхоачашдара из кийча хилийтарн. Оттальча программанна Iалашо яра дешаш биззача боарама къоастадаьдац проектировене а. Проектни институташка яь расчеташ соцкультбыта кхыдола дешаш теркал да деш яьй.

ЧIоагIа ира латт гIишлош дика хьалъяра дош. ГIишлош хьалъечара дикал айелга — духхьал гIишлонхой керттера декхар хинна ца Iеш, хIаьта иштта хIара депутата декхар а да. Вай декхарийла да укхаза бокъонца бола паччахьалкхен лостам бе, кердача квартирашка баха ховшача наха ремонт яра дукха рузкъа доаде дезаш хургдоаца хьал вIаштIехьдаккха.

Кхыдола лоархIаме дош — кхы тIа дола низаш оарцагIдахар, еррига таронех пайда эцар. Из ца дича жилищни программа къоастае вIаштIехьдаргдац. Эшаш да боахама способ шерагIа юкъейоалаяр, из дара низ дIамелкхоача алсамдаккха деза моттигера гIишлон материалаш хьаелга.

Жилищни проблемаш къоастаеча тоъал йоккха моттиг дIалоац жилищни фондах пайда нийбелген из лелаелген тоадаро. Укх тIехьарча хана цу даькъе деш дар кхоачам болаш дац. Город Грозне жилищни фонда дикка доккхагIдола дакъа капитальни ремонт е езаш да. Капремонта дIахьожаду рузкъа кхоачамболаш дац. Цхьабакъда, из а, материальни таронаш тоъаш ца хилар бахьан долаш, биззача боараме дIадахийта аьттув балац.

Лакхехьарча Совета массазарча комиссеша лерхIачох, Советий контрольни функцеш шеръелга — нах чубаха фусамаш хьалъяра а уж дика хилийтара а тоъал йоккха резерв я. Iалаьмате лоархIаме да цIенош а инженерни коммуникацеш а дикал лакха йолаш хьалъяри нах баха кварталаш тоаяри шоаех тийша йолча организацешкареи бехктокхамеча болхлошкареи из делга чIоагIагIа Советаша хьадехаш хилар.

ВIаштIехьдаккха деза «Жилье-2000» яха программа кхоачашъелга мишта лел наха ховш хилар, из деча лоархIаме да долаш дола хьал дIахайта ца Iеш, хIаьта иштта перспектива, белгалъяьнна тенденцеш дIайовзийтар.

Республика Лакхехьарча Совете хьачуеннача «Жилье-2000» яхача комплексни программа, аьлар Грозненски горисполкома председатела депутата **В. М. Шамардина**, хьахайтар вайга бе безача балха боарам мела-б. Еррига районашка, города дуккхача предприятешка вIаштIехьъяьхай жилищни дош къоастадара йола программаш. Цхьайолча предприятешка цу дешах йола проблемаш къоастаелга доацца хана чакхдаккха а лаьрхIад. Бакъда, бIарча города лаьрхIача, из чIоагIа чоалхане декхар да.

Таханара г. Грознен чуIеча цIеной фонд 5,8 миллион кв. метр я. Юкъера лаьрхIача хIара сага 14 кв. м кхоач. Цхьабакъда, цхьа эзари ах эзари гаргга дезал хIанз а аварийнни воча хьален долча цIеношка бах, цудухьа вай цар вахара хьалаш тоаде дезаш да. 2000 гаргга дезал бах загазованни цIи ялар кхерам болчеи зонашка. Укх шера цхьоалагIча январе даьча лоархIамех райисполкомашкеи предприятешкеи квартирни аргIагIа латташ 23000 дезал ба.

ЛаьрхIа программа кхоачашъяра тхона эшар да города жилой фонд 9,3 миллион квадратни метр кхы а тIатохалга, е вешта аьлча кхы тIа а 65 эзар квартира хьалъелга. Из декхар кхоачашдара овлангара хувца деза цу проблемацара гIулакх, социально - культурнин бытовой гIишлон хьалъяра дукхагIа теркам тIаоза беза. Цу позицешкара хоадабе беза еррига йолаш йолча гIишлон конвейера мах, цун финансировани елга, подрядни организацей гIишлошъяра низаш дегIадахкара перспективаш, гIишлон материалий, гIишлонндустре, иштта проектни организацей низаш теркал а деш.

Долаш долча хьалага хьежжа промышленни предприятешца цхьана горсовета исполком аьттув баларга къаьстта сатувс хозспособ дегIайоалаяра. ХIанз укх шийтталагIча пятилетка шоллагIча ханачухь лаьрхIа да хозяйственни хьисапе 1500 квартира хьалъе. Хоалуш гIо дергда индивидуальни гIишлош хьалъяра хинна запрет дIаяккхаро. Монолитни хьисапе цIенош хьалделга дегIадоаладара теркам тIабохийташ да тхо, цу тайпара 2000 шу чакхдалале 9500 квартира хьалъе лерхI.

КIезигагIа лоархIам болаш хIама дац нах баха районаш инженерни хьисапе Iалашъяр. Городе гIишлош хьалъелга -цIенхаштта юха тетташ хIама да йIовхалъIалашъяра объекташ тIехьаюсалга. Хиш цIендеш дола гIирсаш хьалдара дешаш а хала къестаду, хIаьта уж доацаш цхьаккха объект эксплуатаце дIаяла йиш яц. Из иштта доагIаш да транспортни проблемана а. Долаш дола наькъаш, тIаьш, путепроводаш, кхыйола дорожно - мостовой объекташ перспективо меттал таханарча дено дIадехаргда тхогара хьинар ай а даь къахьегар.

Укх тIеххьарча шин шера гIишлон майдаш хьакъоастаяра хьакъехьа хьадда болх бу оаха горисполкомаца цхьана.

ЦIаьхха гIишлош дукхагIа хьалъе доладаларо дIадехаргда дукхагIа проектни балхаш а. ХIаьта укхаза дукна да тха «СевКавНИПИнефть» института де дезаш, галхоша, моттигашкарча Советий иштта ведомствай бехкагIа пайдан доацача доалаш латт нах баха цIенош, дошкольни учрежденеш. Духхьал укх тIеххьарча 7 шера городе нах бахара пайдана йоацача кхьачай 250 квартира.

Инстеяланза йола объекташ эксплуатаце хьанийярах, жилищно - гражданскн гIишлошъеча лоха темпаш хиларах, квартираш дIа-хьа екъача кхоачамбоацараш дувлийтарах хIанз шу хьалха цIенхаштта критика йир тхона. Цу тайпара негативни моттиг дIахо ца хилийтара г. Грознен городской а районни а Советий исполкомаша вIаштIехьдаьха а вIаштIехьдоахаш а гIулакхаш ду. Города общественность, массазара комиссеши кхыйола депутатски формированеши цу балха юкъе хьинаре дакъалоацаш я.

Нах фусамашца Iалашбара дош тахан объединене «готтига» моттиг я, аьнна белгалдаьккхар «Грознефть» объединене генеральни директора **Р. М. Хачатурова.** 1988 шера 1-ча январе квартираш эцараи вахара хьалаш тоадараи арГIагIа латташ вар 2437 саг. Цу тIа, духха дезал тишача цIеношка Iеш ба, кхычахьа баха ховшабанза барг а боацаш. Иштта дика тоаяь фусамаш эшаш 3265 дезал ба. Расчеташа хьахьокх 2000 шу хьатIакхоачаш царна кхы а 1300 саг тIакхетаргволга.

ГIулакх тоаде йиш я, нагахьа санна тхоай низашца махулла дукхагIа бахача наха фусамаш хьалъе тхо долалой. Обсуждинене кийчъяьй «Фусамаш-2000» яха программа цунна хетаяь я. Нагахьа санна тхоай низашца 1986 шера 385 квадратни метр фусамаш хьалъяьяле, 1987 шера — 1941 квадратни метр, укх шера лаьрхIад 8000 квадратни метр фусамаш хьалъе. 1990 шера — 11 эзар совгIа, хIаьта 1995 шера — 17 эзар квадратни метр. Цо дIадехаргда тхогара хьинар ай а даь къахьегар.

Укх тIеххьарча шин шера гIишлон майдаш хьакъоастаяра хьакъехьа хьадда болх бу оаха горисполкомаца цхьана.

ЦIаьхха гIишлош дукхагIа хьалъе доладаларо дIадехаргда дукхагIа проектни балхаш а. ХIаьта укхаза дукна да тха «СевКавНИПИнефть» института де дезаш, ледара даьча лоархIамех райисполкомашкеи предприятешкеи квартирни аргIагIа латташ 23000 дезал ба.

ЛаьрхIа программа кхоачашъяра тхона эшар да города жилой фонд 9,3 миллион квадратни метр кхы а тIатохалга, е вешта аьлча кхы тIа а 65 эзар квартира хьалъелга. Из декхар кхоачашдара овлангара хувца деза цу проблемацара гIулакх, социально - культурнин бытовой гIишлон хьалъяра дукхагIа теркам тIаоза беза. Цу позицешкара хоадабе беза еррига йолаш йолча гIишлон конвейера мах, цун финансировани елга, подрядни организацей гIишлошъяра низаш дегIадахкара перспективаш, гIишлон материалий, гIишлонндустре, иштта проектни организацей низаш теркал а деш.

Долаш долча хьалага хьежжа промышленни предприятешца цхьана горсовета исполком аьттув баларга къаьстта сатувс хозспособ дегIайоалаяра. ХIанз укх шийтталагIча пятилетка шоллагIча ханачухь лаьрхIа да хозяйственни хьисапе 1500 квартира хьалъе. Хоалуш гIо дергда индивидуальни гIишлош хьалъяра хинна запрет дIаяккхаро. Монолитни хьисапе цIенош хьалделга дегIадоаладара теркам тIабохийташ да тхо, цу тайпара 2000 шу чакхдалале 9500 квартира хьалъе лерхI.

КIезигагIа лоархIам болаш хIама дац нах баха районаш инженерни хьисапе Iалашъяр. Городе гIишлош хьалъелга -цIенхаштта юха тетташ хIама да йIовхалъIалашъяра объекташ тIехьаюсалга. Хиш цIендеш дола гIирсаш хьалдара дешаш а хала къестаду, хIаьта уж доацаш цхьаккха объект эксплуатаце дIаяла йиш яц. Из иштта доагIаш да транспортни проблемана а. Долаш дола наькъаш, тIаьш, путепроводаш, кхыйола дорожно - мостовой объекташ перспективо меттал таханарча дено дIадехаргда тхогара хьинар ай а даь къахьегар.

Укх тIеххьарча шин шера гIишлон майдаш хьакъоастаяра хьакъехьа хьадда болх бу оаха горисполкомаца цхьана.

ЦIаьхха гIишлош дукхагIа хьалъе доладаларо дIадехаргда дукхагIа проектни балхаш а. ХIаьта укхаза дукна да тха «СевКавНИПИнефть» института де дезаш, дошкольни учрежденеш. Духхьал укх тIеххьарча 7 шера городе нах бахара пайдана йоацача кхьачай 250 квартира.

Инстеяланза йола объекташ эксплуатаце хьанийярах, жилищно - гражданскн гIишлошъеча лоха темпаш хиларах, квартираш дIа-хьа екъача кхоачамбоацараш дувлийтарах хIанз шу хьалха цIенхаштта критика йир тхона. Цу тайпара негативни моттиг дIахо ца хилийтара г. Грознен городской а районни а Советий исполкомаша вIаштIехьдаьха а вIаштIехьдоахаш а гIулакхаш ду. Города общественность, массазара комиссеши кхыйола депутатски формированеши цу балха юкъе хьинаре дакъалоацаш я.

Нах фусамашца Iалашбара дош тахан объединене «готтига» моттиг я, аьнна белгалдаьккхар «Грознефть» объединене генеральни директора **Р. М. Хачатурова.** 1988 шера 1-ча январе квартираш эцараи вахара хьалаш тоадараи арГIагIа латташ вар 2437 саг. Цу тIа, духха дезал тишача цIеношка Iеш ба, кхычахьа баха ховшабанза барг а боацаш. Иштта дика тоаяь фусамаш эшаш 3265 дезал ба. Расчеташа хьахьокх 2000 шу хьатIакхоачаш царна кхы а 1300 саг тIакхетаргволга.

ГIулакх тоаде йиш я, нагахьа санна тхоай низашца махулла дукхагIа бахача наха фусамаш хьалъе тхо долалой. Обсуждинене кийчъяьй «Фусамаш-2000» яха программа цунна хетаяь я. Нагахьа санна тхоай низашца 1986 шера 385 квадратни метр фусамаш хьалъяьяле, 1987 шера — 1941 квадратни метр, укх шера лаьрхIад 8000 квадратни метр фусамаш хьалъе. 1990 шера — 11 эзар совгIа, хIаьта 1995 шера — 17 эзар квадратни метр. Цо дIадехаргда тхогара хьинар ай а даь къахьегар.

Укх тIеххьарча шин шера гIишлон майдаш хьакъоастаяра хьакъехьа хьадда болх бу оаха горисполкомаца цхьана.

ЦIаьхха гIишлош дукхагIа хьалъе доладаларо дIадехаргда дукхагIа проектни балхаш а. ХIаьта укхаза дукна да тха «СевКавНИПИнефть» института де дезаш, дошкольни учрежденеш. Духхьал укх тIеххьарча 7 шера городе нах бахара пайдана йоацача кхьачай 250 квартира.

Инстеяланза йола объекташ эксплуатаце хьанийярах, жилищно - гражданскн гIишлошъеча лоха темпаш хиларах, квартираш дIа-хьа екъача кхоачамбоацараш дувлийтарах хIанз шу хьалха цIенхаштта критика йир тхона. Цу тайпара негативни моттиг дIахо ца хилийтара г. Грознен городской а районни а Советий исполкомаша вIаштIехьдаьха а вIаштIехьдоахаш а гIулакхаш ду. Города общественность, массазара комиссеши кхыйола депутатски формированеши цу балха юкъе хьинаре дакъалоацаш я.

Нах фусамашца Iалашбара дош тахан объединене «готтига» моттиг я, аьнна белгалдаьккхар «Грознефть» объединене генеральни директора **Р. М. Хачатурова.** 1988 шера 1-ча январе квартираш эцараи вахара хьалаш тоадараи арГIагIа латташ вар 2437 саг. Цу тIа, духха дезал тишача цIеношка Iеш ба, кхычахьа баха ховшабанза барг а боацаш. Иштта дика тоаяь фусамаш эшаш 3265 дезал ба. Расчеташа хьахьокх 2000 шу хьатIакхоачаш царна кхы а 1300 саг тIакхетаргволга.

ГIулакх тоаде йиш я, нагахьа санна тхоай низашца махулла дукхагIа бахача наха фусамаш хьалъе тхо долалой. Обсуждинене кийчъяьй «Фусамаш-2000» яха программа цунна хетаяь я. Нагахьа санна тхоай низашца 1986 шера 385 квадратни метр фусамаш хьалъяьяле, 1987 шера — 1941 квадратни метр, укх шера лаьрхIад 8000 квадратни метр фусамаш хьалъе. 1990 шера — 11 эзар совгIа, хIаьта 1995 шера — 17 эзар квадратни метр. Цо дIадехаргда тхогара хьинар ай а даь къахьегар.

Укх тIеххьарча шин шера гIишлон майдаш хьакъоастаяра хьакъехьа хьадда болх бу оаха горисполкомаца цхьана.

ЦIаьхха гIишлош дукхагIа хьалъе доладаларо дIадехаргда дукхагIа проектни балхаш а. ХIаьта укхаза дукна да тха «СевКавНИПИнефть» института де дезаш, дошкольни учрежденеш. Духхьал укх тIеххьарча 7 шера городе нах бахара пайдана йоац

ЧУIЕ ЦIЕНОШ ХЬАЛДАРА — ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ЙОАКХО

(Йистедоалар. Долалур 1-ча, 2-ча оагIоw тIа).

цIа хьалде деза, вешта 8 шера йолча хана, шера 70 цIа а деш къахьега деза. Из проблема къоастаеча геттара лоархIаме да индивидуальни хьисапе цIенош хьалдар. Къахьегаш Iоадаь вузкъа дола дикка дукхагIбола нах индивидуальни цIенош хьалде безам болаш а йиш йолаш а ба. ГIулакх юхаувзар лаьттан участкаш ца хиларо. XIанз оаха 287 дезала лаьттан участкаш хьакъоастаяьй, кхы а 150 дезала даь дехар кхоачаш деш. райисполкомага приусадебни фонд шерръе дехар деш да. TIехьа ца тетташ вIаштIеХьдакхха дезаш а да, наха цIагIа чу а кхуХьаргйолаш, эшаш йола материалаш дукхагIа йохиалга.

Из ювца проблема сихагIа къоастаеча а ишта мукъа йола къахьегама ресурсаш юкъеозача а новкъостал дергдар совхозашка гражданашца договор а деш индивидуальни цIенош хьалдара лаьрхIа кооперативаш вIашагIъехкача.

Юрта чIоагIа хала къестаду нах молача хица, беший бешамашца, культура цIеношца, школашца, ишта кхыдарашца Iалашбар санна дола вахарера лоархIаме дешаш. Уж проблемаш къестаеш совхоз укх шера 140 моттига лаьрхIа беший беш хьалъе йолаеннай, 400 моттига лаьрхIа юртара культура цIа, 320 моттига лаьрхIа школа хьалъяра проектно-сметни документацена заказ даьд.

TIаккха къамаьл даьча НГIАССР чурча гIулакхий министра депутата П. П. Чернышева нах бахача цIеной типови проекташка юхахьажарах, подъездий, квартирий арахьара наIараш чIоагIъярах, хIара подъезде хIара квартираца бувзам а болаш запорно - переговорни устройстваш оттаелга нах бахача цIеной сметаштен проекташтен юкъеккахьа эшаш хиларах дийцар.

Депутата ишта теркам тIаэзар юрташкарча, районни Советий исполкомий болхлоша индивидуальни цIенош хьалдара ссудаши лаьттан участкаш хьаекъачен проекташ хьателачен йирча гIулакхаш леладеш хилара. Къамаьл даьчо аьлар, ца дешашка хьинарегIа дакъа лаца а юкъегIорта а беза районий культурхой. Хьаяха еза законагIа йоацаш дIаенна лаьттан участкаш, уж хьалдечарех общественни комиссеш вIашагIйохка еза, спискаш цIенош хьалдерий сходашка, собранешка ювца еза. TIакхха Советий исполкомаша чIоагIъергйолаш.

Жилой фонд лораяра проблемах дийцар станни Гудермес болхлочо депутата Д. Б. Мусхаджиевас, Вахаро вайга къаьгга хьагойт аьлар цо.

цIа лорадар, цунна ханнахьа ремонт яр из хьалдар санна лоархIаме долга. Пхьабакъда Гудермесски районе ихьча районашца санна цу даькъе дукха къоастаяьза проблемаш я. Моттигерча Советий жилищно - эксплуатационни, ремонтни организацеша чIоагIа хало оз геттара ю материально - техническни Iалашо еш хиларах. ЧIоагIа лефишите я турбаш, центральни отоплене радиатораш, запорни арматура, сантехнически оборудованни, обоий, линолеум, басараш, ишта кхыдараш. XIана а из Iалашо е йоагIача органаша жилищни фонда, эксплуатаце а ремонт а яра йолча нормашка хьежжа материально-технически ресурсаш хьакъоастаяра долча законодательствас дIадехараш тIа эпан. Сона хетачогIа, цIеношта ремонт яр, материалашца Iалашбар, кердадараш хьалдар санна лоархIаме проблема я. XIанз из тIехьаметта йиш яц.

Гудермесски территоре тIа да Грозненски машиннаькъа отделене доалахьара цIенош. Ховш ма хилара уж цIенош тиша, аварийни хьал тIа да. Укхаза Грозненски отделене кулгалхоех бехк баккха боагIа. ЦIенош лелаДара, эксплуатаци яра, царна ремонт яра кхоачамболлаш материальни ресурсаш хьа ца хьежаярах, производственни база тIехьаюсаш хиларах цIеношта ремонт яра план 70—80 процент мара кхоачашъяц. Квартираш лерттIа йIоах ца ярах, уж воча санитарни хьал тIа хиларах дувнаш машиннаькъахошкара жалобаш ух.

Вайх хIаранне чуIе фусамаш хьалъечара кегар, моттийта леладу гIулакхаш теркал ца деш мел дутача хана, аьлар депутата паччахьалкхен комиссе членашкара принципность йоацаш, сов атта барта йоагIаш хиларах доагIар цIенхаштта хьа ца дехаш мел дутача хана вай республике керда ваха ховча сага дега гIозале а ца еш, массадолчох дог лелхийтаргда. Социальни сферера перестройка теоретически къамаьлашкара хьаддача гIулакхашка яла еза.

«Жилье-2000» яха программа, аьлар облсовпрофа председателе депутата Г. Г. Олейникова, бокъонца йолаш йолча ларда тIа хьакхолла еза — хIара коллективе шерийн пятилеткайн планаш оттаярца, хIана аьлча, цунна финансировани яра белгала дакъа коллективий шоай социальни дегIаахара фондашкара хургда. Тахан дукхагIйолча къахьегама коллективашка йоацаш я уж санна йола планаш, хIаьта цхьайолча моттигашка моттийта, еррига йолаш йолча таронашка ца хьожаш оттаяь я уж. Укхаза кIезига яц чоалхане моттигаш, бакъда уж санна йола перспективни программаш уттае еза. Цу тIа гласно, къахьегама коллектива совето, профсоюзни комитето дакъа а лоацаш, къахьегамхой предложенешни пожеланешни теркал а еш, вIаштIехьъяха а еза уж.

ШоллагIдар, из сона хетаргахьа, хIанз керттера а да, наха чубаха гIишлош яра планировани елга а да. Из, халахете а, хувцалуш дац. Юкъера цIеняль дIаяьннаяц остаточни принцип. Эггара хьалха чубаха цIенош хьалдара планаш кхоачашъе еза, тIаккха юхе мел дисар дергдолаш. Из хургья цу дешаех йола, республика эзараш болча къахьегамхошта хоалургйола перестройка.

«Жилье-2000» лоархIамегIа йола раздел — чубаха моттигаш дIа-юха екъара механизм тоаяр. Эггара хьалха цун ларде хила деза социальни нийсхо лелаелга, наха чубаха моттигаш дIаекъараи цар учет лелаяран йолаш йола бокъонаш цIенхаштта къоачашъелга. Жилищни законодательство ца телхадедга. Уж дешаш кхоачашдеча боккха лоархIам болаш я профсоюзаш. Укх тIехьарча кхаь шера кердача Жилищни законодательствагIа мадоагIара профсоюзни комитеташа предприятей администраццца ихьана цу даькъе кIезига хIама даьдац. Лоацца аьлча, дикха проверкаш яьчул тIехьагIа, квартирни учетера дIавакхав 4600 саг, мадарра аьлча, ца воагIаш очередагIа оттавав хиларах тарра, хIара пхелагIвар. Амма, ерригача къахьегама коллективашка социальни нийсхо я ,ала хIанз а хьалха да. ЦIаьнха а яьча проверкаша хьагойт керда нарушенеш хилар. Духхьал укх тIехьарча цхьан шерен ах шерен цу гIулакха бехкхокхаме эзав 76 боахамен профсоюзнин кулгалхо, хIаьта царех 10 балхара дIавакхав.

Оратора теркам тIабахийтар «Жилье - 2000» яха, программа бухсоццаш кийчъеча хана 134 эзар квадратни метр йола тишъенца, аварийни гIишлош, Кирова цIерагIара, Андреевская Долина, Черноречье яха поселкаш мехкдаьтта чакхдоахача промышленности реконструкци ярца дувзаденна ихьчахьа дIаяхьара йола бахача наьха предложенеш теркалъянза ярг ца хилара.

КПСС Суженски райкома хьалхарча секретара **В. В. Поповас** белгалдакхар районе жилищнин социально - культурнин гIишлош хьалъяра шерра программа ихоачашъелга. Цунца цхьана, цо дийцар болх юхатеттача проблемаех. Пачахьалкхено районе хьалъеча ерригача соцкультбыта объенташта юкъе дукхагIъяраш хьалъю цхьан организа цIенош хьалдерашта новкъостал дара. Цахаддаш дехар ду тхога болхлоша хьу, шифер, тхов тIа тоха аьшк, дахчан хIамаш (кораш, наIараш) я, яхаш. Цхьабакъда, тхо «ак» ала дезаш хул, хIана аьлча, цу тайпара материалаш тхона хьахьожаяш е Шалински РАПО-с, е «Чеченнигушагропромстрой» объединене.

Таханарча дийнахьа тхо долча квартираш эшаш 41 саг ва аргIагIа латташ. Тхо, тхоаш гIишлошхой дале а, из список хIара шера йоккхагIа хулаш йоагIа. Гишлош хьалъеча долевой хьисапе дакъа лацарах йоагIа 10 процент фусамаш хьаэца ца могаш лел тхо.

Наха чубаха фусамаш хьалъяра гIулакха «Промавтоматика» объединене гIолла дIахьожадаьд 80 миллион сом, 30 эзар кв. м. совгIа майла, йола фусамаш хьалъяь яха лаьрхIа да, аьлар объединене генеральни директора **А. А. Опришкос.** Уж доккхий балхаш детхо кийча да ЧИУС-а стройиндустре база дегIайоалаяра эшаш дола вузкъа дала а пунца цхьана гIишлош хьалъе а, столярни, отделочни, гаьнаш дIайогIара, и кх. дI. а балхаш а деш. Тхо кийча да ишта аьшкабетонни конструкцей заводашкен цIенош хьалдара комбинатен къахьегама процессашта автоматизаци яра проекташ оттае, эшаш дола монтажнин наладочнин балхаш чакхдаха, автоматизированни системашца болх бе ховргдола персонал Iомае, цу деррингне аьттув лургба цхьан квадратни метр тIара хьайоала продукци алсамъяннха а пунга хьежа къахьегама овсарле лакхъе а.

Министрий Совето а Госплано а тIатIеIIа къахьега деза ше юаргйола ха йиа яьнна лакхева подрядни балхашта еш йолча планировани система хувцара. Цу тайнарча подрядни балхашта лимитировани яра системо кхоаненах бола тешам боабу, центре «гIулакх чакхдаккха нах» ухалга нийсдолийт.

Ораторо раьза воацнаш дийцар горисполкомо а Министрий Совето а пхеагIа микрорайон хьалъяра лаьтташ хьакъоастаделга Iалаьмате ледара чакхдоаккхалга. Тхона къаьгга ха деза мичахьа, мел, малагIа майда йолаш, маца цIенош хьалде деза. Дешара заведеней городок юхе хилар а микрорайоне дукха нах бахалга а теркал деш, нийса хургда аьнна хет чакх ца йоаккхаш латтача гIишлонхой клуба когаметта спортивно - унахIенон комплекс хьалйинча.

Дийцача дешах НГIАССР Лакхехьарча Совето шерра соцам тIаийцар.

ХЬАЛХАРЧА МУГIАРАШКА

Доккхий декхараш тIа а йийца, шерра социалистически яхь йоаржаьй Нохчийн-ГIалгIай АССР моттигерча промышленноста министерствана чуйоагIача Грозненски художественни промыслай производственни объединене болхлоша XIX Еррига-союзни партийни конференци хьаеллача денна дика къахьегама совгIат а кийчдаь накъабахара. Баьча балха хIара дийнахьа итогаш а еш, кхоана кхы а беркатегIа къахьегара шоай хьиннар кходац цар. Цудухьа бIаьш бола болхлой ба объединене шийтталагIча пятилетка шин шерен ах шерен задани кхоачаш а яь, укх шера шоллагIча ах шера чотагIа къахьегаш. Царех паI я ихьоалагIча росписа пехера болхло Абдуллаева Маккаг. Итт шу совгIа ха я цо цу цхьан моттиге къахьега. Цу шерашка даим социалистически яхье хьалхалаттарашта юкъе йоалаш хьайоагIарех я из. Цхьаккха моттиг хилийта яц цо ший бехкагIа балха тIа хьовзам баь е брак йолаш продукци арахийца, из тоае езаш гIулакх нийсдалийта. Юкъера лаьрхIача хIара сменагIа нормаш 120—125 процент кхоачашъо но. Ишта хьинаре къахьегаш йолча цун чIоагIа сийду цеха болхлошен кулгалхошен.

Ткъаьх шу дизад объединене В. М. Тунневас болх бу. Цу шерашка массехк смежни говзал караерзаяьй цо. Цудухьа моллагIа бахьан а нийсденна ихьоалагIча росписа цехера саг балха да воагIаш висача цун участке дIа а этте, къахьегачарех я из. XIанз укх сахьате упаковщица йолаш болх беш я В. Тунневa. Ший балхах тIехдика кхеташ йолча цо сменни норма 130 процентал чухьнахьа кхоачашъяь цхьа ди дIадахийтац. Дуккхача хана денз ишта хьиннаре къахьегаш хиларах цехерча болхлошта юкъе хьалхарчарца коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи еннай цунна. TIа-тIа ший производственни хьокхамаш дикагIа а хулийташ. хIара шера из сийдола цIи чIоагIъеш хьайоагIарех я В. Тунневa. Дукха хIама ца эшиаш хIанзлехьа пятилетка хьалхарча кхаь шера задани кхоачашъяьй цо. Из да яхье хадданза хьалха латтача упаковщица XIX Еррига-союзни партийни конференцена кийчдаь къахьегама совгIат.

Овсаре къахьегарал совгIа ший балха тIа цхьаккха тайпа брак нийсъаллийтац цо. Объединенерча ишташ болча болхлошта ший опыт дIа а йовзийташ, сакхат доацаш болх бе Iомабаьб ю уж. ОТК болхлой тIахьожам боацаш ший продукци дIаяхийтара эггара хьалха бокъо яьккхарех я из. Дика болх барал совгIа общественни балха тIа а доккха дакъа лоац цо.

Объединене эггара бехктокхамегIен халагIен йолча профессех лоархIаш я П. С. Касневай яр. Шн шу мара дизадац из укхаза къахьега йолаенна. Цу лоацца хана центральни лабораторе болх а беш, цо толамца караерзаяьй конструктора - модельера говзал. Бахача наха, торговн организацеша чIоагIа хоаташ а дика дIаэцаш дола барзкъаш хьадара керда моделаш кийч а ейта, цар тIа барзкъаш дахийта, тегийта а дезарех я из. Гуш махиллара доккха дукъ тIалатт къонача конструктора-модельера. Цхьабакъда, цу декхарех толаме лоархIа а еш, хадданза керд-кердача моделех тегийт цо объединене хьадеш дола барзкъаш. Цудухьа объединене арахецача продукце ассортимент тIа-тIа шерлу, наьха бIарг тIаоттаргболаш хозен дикен хул тегаш дола барзкъаш. Майрра ала йиш йолаш я из ший потребителаштa продукци лоаттаяра объединене коллективо тIаийца договорни декхарашкхоачашдеча ше дизза дакъа лоац аьнна.

СУРТАШ TIA: 1. болхло М. Абдуллаева; 2. упаковщица В. Тунневa; 3. Конструктор-модельер П. Касневa.

Л. АБДУРЗАКОВА
сурташ.

Вай лоалахой болча

Ший балхах доккхал ду цо

— Ераш сов диткъа да, — оал Олега ший новкъосташка эстанада тIа ухнача хенашта бIара а хьаже. — ДIа тIехьашкахьа ухкараш хьалхагIа чакхдоахаргда вай. Ераш — смена йисте йоаллача хана. Бакъахьа децийй! Хехаш ира долча хана, вай уж чакх ца доахе, тIехьагIа хала хургда вайна.

Новкъостий раьза хул цо аьнначоа.

— Зяудин, сомагIдараш хьачудаха Iа хьалхагIа, — оал цо тельфершикага Чилиевга. XIаьта ше дикка хьажа а хьаже, пилорама хьаллотаю. TIакхха Гамботов Мовле цехе хьачудена хенаш пилорама йолча дIагIакхуьь.

Ший хургйола професси Буклов Олега зIамига волча хана къоастайир. Цудухьа Орджоникидзерча № 1 йолча технически училище деша вахар из.

Цига дийша ваьнначул тIехьагIа Советски Эгкаре гIулакх де вода. ЦIавеначул тIехьагIа заводе балха отт. ЧIоагIа гIалводар Олег еха латташ йола агрегат ший тоае вIаштIехьдаьлча. Болх юкъагIа биса багIа нах а хулар ловцаш, доахаш. Цу хана ше укхазара кхычахьа дIагIоргва аьлча тешаргвацар из.

Бакъда, цхьа-ши шу даьлча, цхьан хана дего къоабалъяьча профессецара къаста везаш хилар гIулакх. 1982 шера Теркски спецлесхозе пилорамщикалла балха воагIа из. Укхаза, кердача метте, хьалха Iомаяь хиша говзал чIоагIа накъайоал Олега. Пилорама а техника ма йий. Болх барал совгIа массехана бIарг лекха безаш я из, йохаргйоацаш. Ехача тоае еза. Из дика карагIдоал Буклова.

Спецлесхозе пилорамщиканаша шин сменагIа къахьег. Олега оамал я ах сахьат е сахьат хьалха балха хьавоагIаш. Шийна болча сакъердама вагIац из Хьавеча вокха смена бьча балхага хьож, херкаш нрду Хьакимашца шоай смена бе безача балха боарам къоастабу. Цунах саг цецвалац. Бригадир ва Олег. Из еррига ший декхар лоархI цо.

— Балха хьавена вале, лерттIа болх баь чуваха веза, — йоах Олега. — Болх бар, цунга хаьттача, хьа а вена юха чувахаю дац. Ший низ ца кхобар. Хьадечох дог лазар, новкъосташта, эшача метте гIо дар да. Цу тайнарча нахах ва из ше. ДукхагIча даькъе, из оамал цунах ялларах сий ду цун коллективо.

Нагахьа санна пилорама йохе, чуваха сихлац Олег. Из тоаеш дакъа лоац цо. Эщаш йола оатхалаш лаха вода. Ше хьадер тешшаме хьаду.

Болх беча юкъа дукха хIама де аьттув боал цун: пилорамага хьож, новкъосташта хьехар ду, ардакхаш штабелах хьалIотт. Из еррига сих па луш, бакъда, шийх бIубенна хьаду.

Шийна уллув боахкачарна новкъост хиларал совгIа цар хьехамча ва из. Дукха ха яц спецлесхозе М. Гамботов, З. Чилиев балха баьхка, Олега гIо-новкъостал дарах тахан шоай професси дика караерзаяьй цар.

Дукхача къамий нах ба спецлесхозе къахьегаш. Эрсий, хIирий, гIалгIай, гуржий. Царна юкъе дукха доттагIий ба цун. Массанешца дувца хIама корадоагIа. XIирий мотт санна шаьра хов Олега гIалгIай мотт а. Из ца вовзачоа, цо гIалгIай мотт бувцача хана, из гIалгIа ва аьнна хеталу.

Дукха хана денз Iоаьь балха опыт накъайоал Олега халонаш эшае, цхьацадола кхоачамбоацараш юстара даха, къахьегама овсарле лакхъе, хьалхашка латта декхараш кхоачашде. XIаьта цо кулгалдеча бригадо планови заданеш 110 — 115 процент кхоачашъю.

Спецлесхозе тахан хозрасчета хьисапе болх бича фу дар-хьогI яхаш ба Олег а цун бригада доакъашхой е.

...Смена йисте й о а л. Бакъда, саг дIа-хьа водац. Кхоана Iуйрийна болх берг-болча сменана Iалашо ю. Чилиев Гамботовца хенаш чудоах цехе, Олега пилорамагIара хеташ хьадоах. Даьчох кхоачам ба аьнна хетача хана оал Олега: «XIанз-м чудахача харц хургдац вай».

...Олег Теркске балха венача хана денз духха нах балхара дIабийнаб, кердабараш хьанйбаьб спецлесхозе. Бакъда, из массаза ший моттиге ва.

М. АХИЛЬГОВ.

Историе оагIоw

Ишта вар из...

Дукха ха я из хинна. Берах йола кхалсаг райцентре больнице Iойига езаш дар этта хьал. Крупина-м цига телефон а техаяр, цох хоам беш. Бакъда цIаьхха духьале нийсъелар: кхалсага маро Исраьила аьлар:

— Са сесаг цхьаннахьа а гIоргьяц. Тха берригача кхалнаха бераш цIагIа даьд. Цо а дергда. Цунна хIама а дергдац.

Крупин из дIакхетаве гIертар, кхалсага хьал во хилар, больнице ца йигача бер деча хана из ялар кхерам болга. Бакъда, Исраьил ладувгIа тугаш вацар. Районе яхара сесаг а яцар тIера.

Крупин доккха са а даькхха араваьлар. Сигалара гIийло догIан тIадамаш делхар, дегIах чакхбувлаш шийла мух хьекхар. Бакъда, фельдшеро из зувцар. Фу дича бакъахьа да яха уйла яр сатем ца луш. Юрта. Совете ваха лаьрхIар, цо. Председатель волча. Пунца дагавала лаьрхIар. Бакъда, вокхо кулгаш дIа-юха а дахийта аьлар:

— Анатолий Тимофеевич, хьо лор ва, хьога ала са хIама дац. Хьайна бакъахьа хеттача тайпара къоастаде из гIулакх.

— Къоастаде. Мишта дIакхетавергва цо Исраьил из бакъвоацилгах.

Гаьна я районни центр. Лоаман халача новкъа ваха веза цига. XIаьта хаоттам во хилча шерча вордаца мара воха а лургваш цу новкъа. TIаккха шерч цу йоккха йоацача юрта цхьан сагага мара а ца хилча. Из а корта бохабеча малара чIоагIа тIакхувш ва яхаш вувц. Ахча дIаэца тиганзар шерчий дас. Ши шуша къаракъа йихар.

Анатолий Тимофеевич лаьрххIа чуваьлар берах хьайза кхалсаг йолча. Фухха духьале ярах из больницe йинга уйла чIоагIъянна вар из. Кхалсаг воча хьал тIа яр. Раьза хилар из Крупина яхачоа. Мар — Исраьил йинст хулаш вацар. Ворда тIа хоайир кхалсаг.

Ара маьркIижа боад къовлабенна баьдийрзаяр. Вордана хьалха а ваьнна ницкъ хьехаш водар Анатолий Тимофеевич. ДогIо тIоадаваь, шелвенна волаш дуккха гIаш пикъ бир цо. Юххера а районе уж дIакхаьчача кIоарга бийса хиннаяр. Больницe аккарга хьежаш хиннабар. Ц-- саххьате операционни истола тIа йихьар бер деш йола кхалсаг. Массехк сахьата хилар операци. Из чакхъяллалца набара ши бIарг вIашка билланзар Крупина. Бокъонца из йистеьнна къона нанеи цо даь бери могаш - гIахь долга шийна хайча мара юха цIаверзанзар из. ЦIакхаьчача метта тIа дIатIакхаччарца кIаьдваларах вежар...

Ишта, гучча беса аттабацар юртарча медицински болхлочун къахьегам. Цу ра Крупина вахаре дуккха а нийсъяннай. Борд-бордагIа тайцара моттигаш фельдшевела а луш дагалувцар кхыча кердача балха моттиге. Кулары яхача юрта шийх «механизатор» хила мишта вийзар.

Из а бийсана дар. Цу бус а дар догIа а мух а. Крупинага хоам кхаьчар цу юртарча цхьан сага ког кагбаьб, аьнна. Сихха унахо волча вахар из. Хьежа ваьлча цо кхетадир човнага хьажара сихха хирург эшалга. Сиха районе телефон техар цо гIо дехаш. Лорий машин дукха ганзар хьаннахча, бакъда унахо вахача цIенна массехк улица магIахьа хоттагIа хьа тIа ца йоалуш йисар из. Укхаза а воханзар Анатолий Федорович. Эскаре волча хана водитель хиннавар из. Гаьна йоацаш латта «Белорусь» яха трактор а яйна цу тIа а хайна унахо машин йолча хьатIавоалавир цо.

Цхьа моллагIчоа ер мугIараш Iодешаш моттаргда Анатолий Тимофеевича вахарцара йола уж факташ къаьстта цун мара хиннаяц алар духьа аз яздеш санна. Из ишта дац. Кхычар ца деш хиннар дацар цо деш хиннар а. Керттера дар фу дар аьлча, ше хержа говзал из езаш хилар дар. Мишта езаялар цунна лора говзал? Цар дезале лор хинна саг а вацар. Цунна дала жоп долаш Крупин ше а вацар. Деша вагIача школе профилактика е лораш баьхкача цар балха безамца бIарахьежар кIаьнк. Цу хана бесса хила безаш бар-кх цун дег чу лора говзалцара безам.

...Деша хала дар. ЦIаьхха да а кхелха дисар ворхI бер. Атта дацар нанна изал дезал кхаба, царна эшар лоаттаде. Бакъда, тIехдика дешаш ворхI класс-м яьккхар Анатоле. Экзаменаш йоацаш дIаийцар из фельдшерско-акушерски школе. Укхаза дешаш а дикагIчарна юкъевар из. Школа кулгалхой из медицински институте деша хьожаве лаьрхIа бар. Бакъда, лийрхIар хиланзар. TIом хьайра цу шера. Крупин Анатолий тIем тIа вахар. Къулбаседе хилар из моастагIчох латаш. TIом беш Мурманскера ваьнна Норвеге кхьачар.

TIом йистебаьннаЧул тIехьагIа цига ший доттагIал тоссаденнача новкъосто Кавказа Iалам дезадалийтарах Нестеровская яхача станице кIезиг - духха салаIа лаьрхIа венавар Анатолий Тимофеевич. Бакъда, укхаза висар нхы дIа ца водаш. Ший атта боаца болх бе волавелар. Нах цунна безарга хьежжа цар чIоагIа сий деши лоархIаши вар из. Дукхача наьха бIаргаш сийрда доалар цун цIи яьккхача, из воагIаш вайча совхоза шофераша цу сахьхьате машина соцайора, ниI хьаеллар тIахар дехаш. Царна дика ховра цу сага дийнахьа мел гIаш никъ бе безаш моттигаш нийслу.

Республике дичагIчарех лоархIаш яр цун медицински пункт. Шозй ханнахьа йора укхаза еррига а профилактически мероприятеш. Юртарча наха дика медпункти цунна юххе доккха цIаи хьалдир шоашта дукха везаш хиннача фельдшера.

Ираз долаш саг хиннав ше оалар цо сох кхийтача. Цунна нах безаро царна из а везар.

...Цкъа дIаяхача ханарча газеташка хьежаш вагIаш цхьан хана Анатолий Тимофеевичах айса язъяьча очеркаш бIарг кхийтар са. ЦIаьхха из дага а веха цунца вIашагIкхета безам болаш «Куларинский» яхача совхозе телефон техар аз.

— XIанз укхаза вац из, цхьаннахьа гаьнна дIавахав йоах, — аьлар трубка чу. — Мангышлакски областе болх беш ва аьнна хезад тхона. Юхаванза-м Iергвац, цо тха юртахошта дош деннад воагIаргва, аьнна.

Райздравотделе телефон техаю аз фельдшер цIа маца воагIаргва, аьнна.

— Хьан аьннад из юхаво-агIаргва, байна нах юха цIа ухаш хулий? — аьлар трубка чура.

Веннав... Ма унзара дош да из. DIаваьннав аьлча, дего къоабал дац. Цхьабакъда, хала хете а воацаш вар Анатолий Тимофеевич.

Шераш кIезига доацандаь, хIаьта фельдшера алапи а мичад сел доккха, цудухьа Мангышлакски областе балха ваха хиннав Крупин. Цига алапи дикка лакхагIа теландаь пенси а дукхагIа хилийта.

«Скорая помощь» яхача машина тIа дежурни фельдшер волаш къахьегаш хиннав. Хала болх ба из. Дийнахь-бус кхайкача унахочун оарцагIа ваха веза дежурни фельдшер. XIаьта шераш къона а ца хилча, из а хьалха хиннар ца хилча дего лайнадац шийна тIалоаттаю хало. Унахо волча водаш машена чу валар хиннадар Крупин Анатолий Тимофеевича...

Салте санна ваьха а ваьхар, тIема пост дIа ца хецаш леш хинна салте санна валар а хиннад цу сага. Ва а вар из-м тIема посте — наьха могашал бахьан къовсам лоаттабелга ха тIа латталга децийй?! Ишта вар из саг. Цун кхы тайпа хила а йиш яцар.

А. КАЗАКОВ.